

До 70-річчя завершення Другої світової війни
Наукова бібліотека СНУ ім. В. Даля пропонує
огляд творів світової літератури антивоєнної
тематики

О, НАЙСТРАШНІШЕ З ЛІТОЧИСЛЕНЬ – ВІЙНА ВІЙНОЮ ДО ВІЙНИ...

**Навіть переможна війна — це зло,
яке повинно бути припинено мудрістю народів**
Отто фон Бісмарк

Вступ

Таке руйнівне явище як війна не могло не спровокувати виникнення певного літературного напрямку.

Прогресивні письменники минулого неодноразово зверталися до теми воєн, а у ХХ сторіччі ця тема стала актуальною, як ніколи, і антивоєнний пафос досяг небаченої раніше сили.

Військова тематика широко була представлена в творах, які появились в період двох світових війн. Зокрема, значне місце в літературі ХХ століття займає антивоєнна проза, спрямована на возвеличення принципів гуманізму, людяності та заперечення жорстокості, вбивств.

Антивоєнна література створювалась двома групами письменників: ті хто приймали активну участь у бойових діях і ті, хто не бачив все на власні очі. Проте, читаючи і аналізуючи твори, можна зрозуміти, що автори розкривають майже одні й ті самі проблеми, розв'язують схожі конфлікти, а герої, як правило, звичайні люди, які деколи самі не розуміють, навіщо вони знищують своє і чуже життя. Війна породжує глибокий песимізм, втрачається віра в доцільність людського буття.

Актуальність тематичного огляду зумовлена тим, що проблеми, які висвітлює антивоєнна проза та поезія — дружба, родинні взаємовідносини, кохання, життя і смерть, героїзм та зрада, війна та мир, справедливість, людина і зброя, добро і зло, гуманізм і насильство, творення і руйнування залишаються надзвичайно важливими і в наш час.

Проблеми війни та миру в своїх творах піднімали багато письменників. Ми зупинимось на короткій характеристиці деяких з них, зокрема таких, як “Прощавай, зброє!” Ернеста Хемінгуея, «Смерть героя» Річарда Олдінгтона, «На Західному фронті без змін» та «Три товариші» Еріх Марії Ремарка, «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» Генріха Белля, «Матінка Кураж та її діти» Бертольда Брехта, а також «Лист засудженого на смерть вояка до своєї жінки» Ольги Кобилянської та віршів сучасної української поетеси Ліни Костенко.

20-ті роки ХХ ст. ознаменувалися новим явищем у літературі – творчістю письменників “втраченого покоління” – Хемінгуея, Фолкнера, Фіцджеральда, Олдінгтона, Ремарка та ін.

Визначення «втрачене покоління» стало широко відомим і почало використовуватися для позначення певного соціально-психологічного феномена після публікації роману "Фієста" Хемінгуея. Словами "втрачене покоління" називали людей, які пройшли через випробування Першої світової війни і втратили не тільки фізичне здоров'я, але й віру в розумність світу, в життя, в майбутнє. Настрої, глибинний біль цих людей передавали у своїй творчості письменники, які теж пройшли крізь пекло війни.

Література "втраченого покоління" склалася в європейських та американських літературах протягом десятиліття після закінчення Першої світової війни. Датою її появи вважається 1929 рік, коли світ побачили три романи: "Смерть героя" Олдінгтона, "Три товариші" Ремарка й "Прощай, зброє!" Хемінгуея. Після завершення війни, воєнний досвід був пережитий і втілений у художніх творах. Вислів «втрачене покоління» виявилось точним визначенням загального відчуття втрати й туги, які принесли із собою автори названих книг, що пройшли крізь випробування війною.

Ернест Міллер Хемінгуей, один з найвидатніших письменників і журналістів свого часу, народився 21 липня 1899 року в місті Оак-Парк, Чикаго, США. Він родом з простої сім'ї. Хемінгуей почав свій життєвий шлях, працюючи репортером в газеті "Канзас Сіті Стар", був волонтером медичного загону під час Першої світової війни, працював журналістом в Чикаго й врешті став всесвітньо відомим письменником.

Його перші книги "Три розповіді та десять поем" (1923), "У наш час" (1924) і "Весняні води" (1926). Однак перший серйозний роман, який без

сумніву приніс йому славу, був *"І сонце сходить"* (1926), який згодом визнали найкращою його роботою. Серед інших визначних творів *"Смерть після полудня"* (1932), *"Зелені пагорби Африки"* (1935) і *"Мати і не мати"* (1937).

У 1954 році Хемінгуей став лауреатом *Нобелівської премії* за свій внесок у літературу.

Хемінгуей переживав смерть кількох близьких друзів і страждав від депресії. Крім цього, він був серйозно поранений у двох авіакатастрофах, в які потрапив, поки був на сафарі в Африці. Причиною тяжких депресій могло бути генетичне захворювання, як згодом здогадувалися лікарі. В останні роки свого життя, кажуть, що він почав поводитися так само, як його батько незадовго перед тим, як накласти на себе руки. У 1961 Ернест Хемінгуей вчинив самогубство.

Літературний стиль Хемінгуея унікальний у прозі ХХ століття. Журналістика допомогла письменникові виробити основний принцип: ніколи не писати про те, чого не знаєш. Крім того, Хемінгуей прагнув змальовувати прості фізичні дії, залишаючи місце для почуттів у підтексті. Він вважав, що немає необхідності говорити про почуття, емоційні стани, досить лише описати дії, за яких вони виникли. Його проза — це канва зовнішнього життя людей, буття, що вміщає велич і незначність почуттів, бажань і прагнень.

«Прощай, зброе!» — автобіографічний роман Ернеста Хемінгуея, що побачив світ у 1929 році. Тема роману — кохання під час трагічних подій Першої світової війни. Роман багато в чому є автобіографічним — Хемінгуей служив на італійському фронті, був поранений і лежав у госпіталі в Мілані, де у нього був роман з медсестрою.

В романі Хемінгуей торкнувся відразу кількох головних проблем, що хвилювали європейське суспільство в першій третині ХХ століття.

Основною темою твору стала Перша світова війна. Почуття, які виникли між лейтенантом санітарного загону, Фредеріком Генрі і медсестрою Кетрін Барклі – друга, велика тема роману. Непривабливі військові будні і щирі людські почуття забезпечили авторові вихід на класичну художню проблематику – усвідомлення людиною свого місця в світі і визначення важливих буттєвих констант «війни» і «світу», «життя» і «смерті», «віри» і «невіри».

Так як пише про війну Хемінгуей – не пише ніхто. Короткими, мов обрубаними фразами, американський письменник передає основні події, дії, вчинки, почуття і думки героїв. Війна Хемінгуея проста і безжальна, як і його критика цього безглузлого процесу.

«...Уночі вітер розбурхався ще дужче, а над ранок, о третій годині, під заливним дощем почався артилерійський обстріл, і хорвати посунули через гірські луки й невеликі гайки на наші позиції. Вони билися в темряві, під дощем, і контраста знавіснілих зі страху солдатів з другої лінії траншеї відкинула їх назад. По всій передовій серед зливи безнастанно гупали снаряди, злітали в повітря ракети, тріскотіли кулемети й гвинтівки. Вони більш не йшли, і стрілянина трохи стихла, і між поривами вітру та дощу ми почули гарматний гук десь ген на півночі. На пост прибували поранені: кого несли на ношах, хто плентав сам, кого тягли на плечах через поле товариші. Вони були змоклі до рубця й усі страшенно перелякані....»

У романі «Прощавай, зброе» герой Е. Хемінгуея втрачає все. Почуття приреченості, самотності, безпритульності, втрати досягають у кінці твору найгострішого звучання. Письменник залишає свого героя у стані відчаю, спустошеного, без надії на майбутнє, демонструючи таким чином типового представника «втраченого покоління», яке переживши війну, не здатне знайти свого місця у суспільстві, не йме йому віри і марно проживає життя.

«Коли люди привносять стільки мужності в цей світ, світ доконче має вбити їх, щоб зламати, отож звичайно і вбиває. Світ ламає кожного, а опісля багато хто ще й міцнішає на зламах. Але тих, хто не дає себе зламати, він убиває. Він убиває і дуже добрих, і дуже ніжних, і дуже хоробрих - йому однаково. А коли ти ні з тих, ні з тих і ні з тих, можеш бути певен, що він уб'є і тебе, тільки не так скоро, без поспіху...»

Відтворюючи внутрішнє життя людини, яка пройшла крізь «м'ясорубку війни», усвідомила страшні наслідки патріотичних вигуків і псевдофразеології патетичних промов Е. Хемінгуей на позиціях гуманіста стверджує, що «війна навіть за благородні ідеали – це завжди злочин проти людства, адже яка б сторона не одержала перемогу, людина завжди залишається у програвші».

- <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printzip.php?id=172&bookid=5&sort=0>
- http://royallib.com/book/ernest_gemnvey/proshchavay_zbro.html
- <http://fb2.booksgid.com/klassicheskaya-proza/84681-gemnvey-ernest-proschavay-zbroye.html>

Як і Хемінгуей, Ремарк та Олдінгтон на сторінках своїх творів розкривають проблеми, які постають перед особистістю, понівеченою військовим лихоліттям. Пошук себе у світі, самоусвідомлення та самоствердження — ось через що доводиться проходити молодим людям, які пройшли крізь пекло війни.

Річард Олдінгтон (справжнє ім'я – Едвард Годфрі Олдінгтон) (1892-1962) – знаменитий англійський прозаїк, поет, літературний критик – народився 8 липня 1892 в Гемпширі.

Олдінгтон був учасником Першої світової війни (з 1916 р.): він почав службу рядовим, а пізніше був проведений в офіцери англійської армії і служив на Західному фронті. Війна різко змінила світовідчуття Олдінгтона, наклавши відбиток суворой гіркоти і безнадії на всю його подальшу творчість. Його книга віршів «Образи війни» – одна з кращих книг в історії англійської поезії.

Другу світову війну Олдінгтон сприйняв як катастрофу, ще більш страшну, ніж Перша. Письменник покинув Англію, рятуючись від цькування буржуазної преси, він перебрався на кілька років у США, а потім переїхав у Францію, де й помер.

До 20-х рр. Олдінгтон був відомий як поет, проте з настанням нового десятиліття, акцент поступово зміщується на прозові твори.

Роман **«Смерть героя»** був започаткований у листопаді 1928 на Порт-Крос, продовжений в Італії, а закінчений в Парижі. У травні 1929 року книга була завершена і відразу ж здобула популярність далеко

за межами Англії.

Роман вважається одним з найвідоміших романів антивоєнної спрямованості.

Дія відбувається в 1890-1918 рр. Твір написаний у формі спогадів автора про свого однолітка, молодого англійського офіцера, який загинув у Франції в самому кінці Першої світової війни. Його ім'я з'явилося в одному з останніх списків полеглих на полі бою.

«Військові дії давно вже припинилися, а в газетах все ще з'являлися списки вбитих, поранених і зниклих безвісти, - останні спазми перерізаних артерій Європи. Зрозуміло, ніхто цими списками не цікавився. Навіщо? Живим треба рішуче захищати себе від мерців, тим більше - від мерців нав'язливих. Але втрата двадцятого століття величезна: сама Юність. І надто багатьох довелося забувати....»

У романі «Смерть героя» автор відтворює епізоди трагедії «втраченого покоління», прагнучи простежити її витoki на прикладі долі героя книги, буржуазного інтелігента, журналіста і художника Уинтерборна.

Заплутавшись в особистому житті, Джордж пішов в армію добровольцем. Він випробував на собі грубість унтер-офіцерів, муштру в навчальному батальйоні. Фізичні позбавлення були великі, але ще важче були муки моральні: із середовища, де понад усе ставили духовні цінності, він потрапив у середовище, де ці цінності зневажали

На думку Олдінгтона, людина здатна розкритися повною мірою лише в критичних життєвих ситуаціях. Його герої проходять складний шлях духовної еволюції, постаючи перед труднощами долі, долаючи перешкоди та негаразди. У цих умовах вони починають усвідомлювати істину — безглуздість війни та цінність життя.

«... Кажуть, життя - все одно що крапка, яка світиться, раптово виникає з нізвідки. Вона прокреслює у просторі та часі блискучу химерну лінію - і потім так само раптово зникає. (Цікаво було б подивитися на вогні, зникаючі з Часу і Простору під час якогось великого бою: Смерть гасить свічки ...) Що ж, це наша загальна доля; але ми тішимо себе надією, що наш досить плутаний і не занадто яскравий слід буде ще хоч кілька років світити хоч декільком

людям.... Я думаю, ім'я Уінтерборна з'явилося на який-небудь меморіальній дошці в пам'ять полеглих воїнів, швидше за все в церкві при тій школі, де він навчався; і, звичайно, у Франції він отримав, як годиться, цілком пристойний надгробний камінь. Але й тільки. Його загибель нікого особливо не засмутила. ... Знай він, як усі вони прийняли звістку про його смерть, я думаю, це його роздратовало б, але й потішило, а мабуть, у нього і полегшало б на душі. Він позбувся б відчуття, що він все ж за них в відповіді.....»

Олдінгтон засуджує жорстокість війни: люди гинуть, навіть не знаючи, в ім'я чого вони воюють. Автора цікавлять причини того, що відбувається, витоки трагедії.

Дослідники вважали роман різновидом «плину свідомості», «інтелектуального» чи «суб'єктивно-психологічного» роману, антивоєнного, біографічного.

Російський літературознавець І.Л. Фінкельштейн у статті «Олдінгтон» у «Короткій літературній енциклопедії» (1968) звертав увагу на проблематику роману, відзначаючи за позитивний момент той факт, що Олдінгтон покритикував Англію передвоєнної і воєнної доби, показавши божевільня і злочинність війни. Втрата ілюзій, пристрасність протесту проти лицемірства і неправди, біль за безглуздо загиблих, ненависть до винуватців їхніх страждань, сполучення сатири і ліризму, натуралістичних деталей і високої патетики зробили, на його думку, цю книгу найвидатнішим англійським антивоєнним романом того часу.

- http://loveread.ws/view_global.php?id=35800
- http://chtyvo.org.ua/authors/Oldinhthon_Richard/Smert_heroia/
- <http://www.litmir.info/br/?b=21112>
- http://www.dol.it.net/author/7656/ebook/26059/oldington_richard/smert_geroya/read

Еріх Марія Ремарк - (уроджений Еріх Пауль Ремарк) — один з найвідоміших німецьких письменників ХХ століття. Автор таких романів як «На західному фронті без змін» (1929), «Три товариші» (1936), «Тріумфальна арка» (1945) і «Чорний обеліск» (1956).

Творчість Е.-М. Ремарка стала популярною ще за його життя. Його книги були перекладені 50 мовами і видані надзвичайно великими для того часу тиражами.

Народився письменник 22 червня 1898 у Оснабрюке, Німеччина. Він був другим з п'яти дітей книжкового палітурника Петера Франца Ремарка та Анни Марії Ремарк.

Після смерті матері в 1918 змінив своє друге ім'я на її честь.

В 1916 році був мобілізований на фронті Першої світової війни. Тоді йому було лише 18 років. Перебування на війні тривало три роки.

І хоча у листах він прагнув бути веселим і безтурботним, проте жахи війни, пережите на фронті забути було просто неможливо: "Мерзенне це заняття - у такий холод повзати по окопах, стояти на посту, замерзаючи на вітрі, і взагалі не відчувати себе людиною".

Із обпаленою душею повернувся додому. З'явилася зневіра, безнадія, спустошеність і марність сподівань. Після війни наполегливо шукав себе в суспільстві і в професії. Фронтіві переживання визначили характер літературної творчості митця.

Викриваючи війну і фашизм, Еріх Марія Ремарк захищав все живе, любив людей такими, якими вони є — грішними, нещасливими, замордованими тяжким, потворним життям.

Помер Ремарк у 1970 році.

Ймовірно, дотики болючої пам'яті про фронтове минуле були настільки нестерпними, що відбилися в рукописі **«На західному фронті без змін»**.

«На Західному фронті без змін» — антивоєнний роман, виданий у 1929 р. У передмові до нього автор говорить: *«Ця книга — не викриття і не сповідь. Це лише спроба розповісти про покоління, яке занастала війна, про тих, хто став її жертвою, навіть якщо врятувався від снарядів»*.

Творче горіння тривало шість тижнів. Лише через шість місяців він наважився передати рукопис у видавництво.

Розповідь у романі ведеться від імені молодого хлопця Пауля Боймера, який разом зі своїми сімома однокласниками потрапив на фронт під час Першої світової війни. Він розповідає про все те, що відбувається зі звичайними солдатами, під час війни.

«.....Ми ще не встигли пустити коріння. Війна вирвала нас із ґрунту. Для інших, старших, війна - це тільки якийсь часовий відтинок, вони можуть подумки його проминути. А нас війна вихопила із звичайного життя, і ми не знаємо, чим це скінчиться. Тим часом ми збагнули тільки, що якимось дивно й болюче зашкарубли, зате тепер ми вже не часто сумуємо...»

Участь у бойових діях на Західному фронті, життя під час більш-менш спокійних днів, перебування у шпиталях і коротких відпустках вдома... Ремарк називає цих молодих людей «втраченим поколінням», бо вони через душевні і психологічні травми, отримані під час війни, не зможуть вже адаптуватися до «нормального» мирного життя. Ця проблема є однією з найважливіших в романі.

Безглуздість війни, в якій одна людина повинна вбивати іншого тільки тому, що хтось зверху сказав їм, що вони вороги, назавжди відрізала у вчорашніх школярів віру в майбутнє. Вони вірять тільки у війну, тому їм немає місця в мирному житті. Вони вірять тільки в смерть, якою рано чи пізно все закінчується.

« ... Через війну ми стали ні до чого не здатні... Ми вже не молодь. Ми вже не хочемо завойовувати світ. Ми втікачі. Тікаємо від самих себе. Від свого життя. Нам було по вісімнадцять років, ми тільки починали любити життя і світ, а нам довелося стріляти в них. Перший снаряд влучив у наше серце. Нас відрізано від справжньої діяльності, від прагнень, від прогресу. Ми вже не віримо в них: ми віримо у війну. ... »

Дізнатися, що таке війна, можна тільки в окопах; розповісти всю правду про неї можна тільки в художньому творі.

Роман Ремарка став сенсацією в Німеччині. За рік було продано півтора мільйона примірників. Роман було перекладено іноземними мовами, за його мотивами в Голівуді у 1930 р. було знято кінострічку. Одноіменний фільм, створений 35-річним Левом Мільштейном, отримав премію Оскар.

- <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printthebookzl.php?id=326&bookid=0&sort=0>
- <http://javalibre.com.ua/java-book/book/633>
- <http://www.ukrcenter.com/Література/Еріх-Марія-Ремарк/23758/На-Західному-Фронті-без-змін>
- http://royallib.com/book/remark_erh/na_zahdnomu_front_bez_zmn.html

Інший антивоєнний роман Ремарка «Три товариші» (1936) належить до «Золотого фонду світової літератури ХХ століття». Він витримав декілька екранізацій, перша була здійснена в США у 1938 році.

Дія відбувається в Німеччині приблизно 1928 року. Троє колишніх вояків, товаришів від часу Першої світової війни — Роберт Локамп (Роббі), Отто Кестер і Готфрід Ленц — мають в містечку невелику авторемонтну майстерню.

Трьох героїв пов'язує глибока чоловіча дружба, яку вони зберегли з окопних часів. Вони всіляко намагаються вижити у світі злиднів, морального бруду, лицемірства. Тому роман "Три товариші" став гімном міцній чоловічій дружбі, яка допомагає вижити в хиткому повоєнному світі.

Роман продовжує тематику втраченого покоління. Люди, що пройшли через страх війни, не можуть піти від примар минулого. Військові спогади постійно мучать головного героя. Автор глибоко проникає в душу колишнього солдата-фронтвика, світ його переживань. Жертви війни, колишні фронтвики, прагнуть знайти своє місце в цьому жорсткому світі.

Тема війни розкривається у внутрішніх монологів головного героя твору. Роберт Локамп думає про війну і в день свого народження, підсумовуючи прожиті роки, і під час відпочинку на морі.

«...Ми хотіли вирушити в похід проти брехні, егоїзму, жадоби й душевної інертності, бо все це змусило нас до того, що ми пережили; ми були суворі, вірили тільки найближчому товаришеві, тільки конкретним речам, що ніколи не зраджували нас,— небу, тютюну, деревам, хлібові й землі... Але що з цього вийшло? Все стало брехнею,

забулося. А хто не міг забути, тому залишилися тільки безсилля, розпач, байдужість і горілка. Часи великих мрій, мрій людських і навіть суто чоловічих, канули в небуття. Триумфували заповзятливі. Корупція. Злидні.»

Незважаючи на смерть, якою буквально просочений роман, він розповідає про прагнення до життя.

Особливого значення у Ремарка набувають картини природи. Вони постають у романі наче несподівано. Природа у Ремарка вічна і прекрасна, живе незалежно від людини своїм потаємним життям.

«..Ніч. Надворі почався дощ. Краплини його падали м'яко і ніжно. Вони вже не лопотіли, як місяць тому, коли падали на голі гілки лип, тепер вони тихенько шаруділи, збігаючи по молодому, податливому листячку — містичне свято, тайна перебігу крапель аж до коріння дерев, звідти вони знову побіжать угору і стануть листячком, що знову чекатиме весняними ночами на дощ...»

Романи Ремарка стали художніми літописами доби, ліричними творами про війну, людину і суспільство.

Ремарк писав про свій вік: *«Я народився в часи гасових ламп, пережив період розвитку електрики та авіації... Наука перемогла все. Тільки людям не вдалося стати один до одного ближче... Це страшне протиріччя. І незважаючи на це, я вірю, що люди знайдуть шляхи один до одного».*

- http://knigger.org/remarque/about/drei_kameraden?hl=ua
- http://loveread.ws/view_global.php?id=3330
- <http://tululu.org/b76289/>
- <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printthebookzl.php?id=326&bookid=1>

Війна — це завжди безглуздя. Кожна людина має право на життя, а війна жорстоко позбавляє цього права. Тож, у жодній війні немає переможців, і жодна війна не приносить добра.

Саме про це йдеться в оповіданні німецького письменника Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...».

Генріх Теодор Белль, німецький прозаїк і новеліст народився 21 грудня 1917 р. в Кельні, одному з найбільших міст Рейнської долини, у багатодітній родині майстра з виготовлення художніх виробів з дерева Віктора Белля й Марі (Германнс) Белль.

Белль писав вірші й оповідання з раннього дитинства. Через рік після закінчення школи юнак був притягнутий до примусових трудових робіт, а в 1939 р. покликаний на військову службу. Усі роки Другої світової війни автор був на фронті проти своєї волі. Тому, головною в його творчості стала тема антигуманності війни.

Оповідання *«Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»* (1950) написане від першої особи, події відбуваються під час Другої світової війни.

Незвичайна назва твору взята з давньогрецького двовірша-епіграфа про битву у Фермопольській ущелині, де, захищаючи батьківщину, загинули спартанські воїни царя Леоніда. Автором епітафії був Сінонід Кеоський. У Німеччині вірш став відомим у перекладі Фрідріха Шіллера: *«Подорожній, коли ти прийдеш у Спарту, повідай там, що ми всі полягли тут, бо так звелів нам закон»*.

Головний герой оповідання — юний солдат, який був на війні тільки три місяці. І ось тепер його, тяжко пораненого, привезли до шпиталю. Хлопця несуть коридорами, а він, тамуючи біль, з подивом упізнає знайомі місця. Адже цей шпиталь колись — у мирний час — був його рідною школою! Санітари понесли юнака до операційної, яка колись була залою малювання. Аж раптом на дошці він побачив напис — напис його власною рукою! Ще до війни на уроці він писав вислів, і йому не вистачило місця, щоб закінчити.

Тому вийшло: «*Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...*».

А мало бути — «*Подорожній, коли ти прийдеш у Спарту...*».

Померти за рідну країну — патетично, героїчно, гідно. Однак у героя оповідання не вийшло повторити подвиг спартанців. Коли він, переборовши страшний біль, підвів голову й поглянув на себе, то побачив, що в нього немає обох рук і правої ноги.

Історія про спартанців героїчна і красива, та на справжній війні таких випадків дуже мало. Частіше трапляється так, як у творі Генріха Белля — додому повертаються скалічені, нещасні люди.

Зображення пригнобленого стану скаліченого юнака, його внутрішній монолог про лжепатріотизм приводить читача до думки: війна протиприродна і антигуманна. Замість пізнання світу, радощів життя вчорашній школяр отримує страшний удар, відчуття, описане в «Апокаліпсисі»: «У ті дні люди будуть шукати смерті, але не знайдуть її, побажають умерти, але смерть утече од них».

Оповідання раптом обривається, як обривається його назва: фінал твору Белля запевняє читача, що це біблійне пророцтво може поширитися на все людство, якщо всім не змінити ставлення до життя.

Генріх Белль не дає імені героєві оповідання, не називає місто, де відбуваються події, не завершує твір. Чи виживе цей юнак, який, провалюючись у небуття перед операцією, просить молока? Як він, такий покалічений, буде жити далі? У долі одного молодого солдата, як у дзеркалі, відбивається безліч доль інших людей, життя яких було понівечене війною.

Кожним своїм твором Генріх Белль закликає людство не повторювати помилок, берегти мир і боротися за нього.

- <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printzip.php?id=31&bookid=1&sort=0>
- <http://www.azh.com.ua/lib/podorozhnii-sparta>
- <http://javalibre.com.ua/java-book/book/600>
- http://read-online.in.ua/read/podorozhnij_koli_ti_prijdesh_u_spa

Все своє життя послідовно відстоював ідею боротьби за мир і інший, видатний письменник, німецький драматург, поет і прозаїк, кіносценарист, автор теоретичних праць, присвячених проблемам театру, режисер Бертольд Брехт (1898-1956).

До історії літератури Брехт увійшов як митець, що відкрив нову епоху в західній драматургії. Головна думка його творів — необхідність моральної відповідальності людини перед собою і суспільством.

Еуген Бертольд Фрідріх Брехт народився 10 лютого 1898 року в старовинному баварському містечку Аугсбурзі, в родині директора великої паперової фабрики.

У 1917 році Бертольд закінчив реальну гімназію й вступив на медичний факультет Мюнхенського університету. На жаль, його навчання перервалося у наступному році службою в армії. В 1918 році пішов на війну працювати санітаром. Побачивши численні страждання жертв війни, у душі юного вояка зародився протест проти "нелюдського світу". У цей час він звернувся до драматургії як мистецтва, що найбільше відповідало авторському задуму. З'явилися перші три драми: "Вааль", "Бій барабанів серед ночі", "У нетрях міст".

Із встановленням фашистського режиму Брехт вимушений був покинути Німеччину, його ім'я було внесено у "чорні списки". Настали довгі роки еміграції, «роки заслання». Прозаїк ніде не зупинявся надовго. Вимушена самотність, неможливість широкої режисерської практики, відірваність від суспільного життя призвели до того, що Бертольд Брехт проводив багато часу за письмовим столом. У роки еміграції були створені найкращі його драми.

У 1939 році із сарказмом Б. Брехт заявив: *«Письменники не можуть писати з такою швидкістю, з якою уряди розв'язують війни: адже, щоб творити, необхідно — думати»*. Це було сказано з приводу кровопролитної Другої світової війни.

У цьому ж 1939 році Брехт пише п'єсу «Матінка Кураж та її діти».

Дія п'єси «**Матінка Кураж та її діти**» відбувається в часи Тридцятилітньої війни. Головна героїня твору — Анна Фірлінг, — одержала прізвисько Кураж за те, що, ризикуючи життям, під гарматним вогнем вивезла з Риги п'ятдесят буханців хліба, бо вибору в неї не було — або ризикувати, або розоритися.

У неї своя життєва філософія щодо війни — вона не хоче в неї «занадто» встрявати, а лише настільки, щоб отримати зиск і не постраждати. У матінки Кураж троє дітей: старший син Ейліф — «хоробрий і розумний», молодший Швейцеркас — «дурний, зате чесний» і німа донька Катрін — «ні риба ні м'ясо». Проте вона сподівається, що війна не торкнеться її дітей. *«Ти хочеш вигодувати на війні свій виводок, а данину війні хай платять інші»*, — говорить їй фельдфебель на самому початку п'єси. І відразу матінка Кураж сплачує першу частину свого боргу війні — фельдфебель з вербувальником зманюють її старшого сина Ейліфа до війська: *Хоче війною жити, Мусить їй щось та сплатити.*

Втрата за втратою переслідує маркітантку, і Анна починає розуміти, що має спільну долю з усіма, хто бере участь у війні, її молодший син Швейцеркас загинув, рятуючи касу переможеного протестантського полку. Матінка Кураж могла його врятувати, але ціною втрати фургону. Поки материнська любов боролася з жадібністю, сина розстріляли: *«Здасться, я надто довго торгувалась»*. Старшого сина розстріляли за мародерство під час перемир'я, хоча таке ж мародерство під час військових дій було розцінене як «подвиг».

Залишившись удвох з донькою, Анна далі йде за військом, торгуючи вином, солдатськими чобітьми, що були у вжитку, білизною, хлібом. Вона не полишає своїх мрій розбагатіти: *«Війна йде непогано... Трошки передбачливості, трошки обережності, і я підторгую грошенят»*.

«Бодай вона запалась, ця війна!» — вигукує матінка Кураж, втративши синів. Але тільки торговельні справи пішли вгору, вона відразу змінює думку: *«Не ганьте війни, я не дозволю. Кажуть, вона знищує кволих, але вони і в мирний час гинуть. Зате своїх людей вона годує краще.»* У кінці п'єси гине її дочка Катрін. Вона, пожертвувавши власним життям, розбудила місто Галле, яке зненацька вночі хотів захопити ворог.

Матінка Кураж втратила на війні все. Та ледь встигнувши попрощатися з мертвою дочкою, не поховавши її, Анна впрягається у свій фургон і далі йде за солдатами. Вона тягне сама свій віз, промовляючи: *«Треба знову торгівлю налагоджувати»*. *«Ей, захопіть і мене з собою»*, — кричить вона солдатам, які проходять мимо.

Бертольда Брехта часто звинувачували в тому, що його героїня так і

не прозріла. Але письменник бачив своє завдання в тому, щоб заставити глядача дивитися і бачити. Брехт ставить питання про відповідальність простих людей за хід історії, за саме життя. Він наголошує на тому, що неможливо залишитися чистим, якщо йдеш на компроміс із совістю.

Драма складається з 12 картин-епізодів, кожен з яких розпочинається авторською ремаркою-вступом, що висвітлює основні події картини. Цей прийом допомагає глядачу не так «переживати» події, як «спостерігати» їх і розмірковувати над ними. З цією ж метою Брехт запровадив і «зонги» — пісні, що коментують дію, подають додаткову характеристику персонажу, розкривають авторське ставлення до подій, узагальнюють тощо. Останній «зонг» матінки Кураж має такий самий приспів, як і перший, з яким вона звертається до глядача, але зміст його зовсім інший. «Людина сподівається на диво, доки триває похід». Тому останні рядки її «зонгу» *«збирайтесь в похід, всі, хто живі і хто дихає»*, глядач може сприймати не як заклик до війни, а навпаки, як заклик до походу проти війни.

«Матінка Кураж» — це драма-пересторога напередодні Другої світової війни. Використовуючи різноманітні засоби, Б. Брехт створює алегоричну картину сучасності, а образ головної героїні сприймається як пророча метафора майбутнього Німеччини. Автор доводить, що в умовах війни гинуть кращі людські чесноти.

- <http://www.info-library.com.ua/books-text-9401.html>
- <http://www.twirpx.com/file/1179660/>
- [http://www.e-reading.club/bookreader.php/8356/Breht - Mamasha Kurazh i ee deti \(Apt\).html](http://www.e-reading.club/bookreader.php/8356/Breht_-_Mamasha_Kurazh_i_ee_deti_(Apt).html)

В українській літературі антивоєнна тематика репрезентована творами таких митців, як В. Стефаник (новели «Діточа пригода», «Марія», «Сини», «Вона-земля»), О. Кобилянська («Лист засудженого на смерть вояка до своєї жінки», «Битва», «Юда», «Воєнний акорд»), О. Гончар (романи «Людина і зброя», «Циклон») О. Довженко («Україна в огні») та ін. Кожен з авторів має свою специфіку світосприйняття та описує подій, опираючись на власний досвід.

Ольга Кобилянська належить до тих митців, хто своєю творчістю увійшов в скарбницю української літератури назавжди. Письменниця недаремно займає місце одного з перших українських авторів-модерністів, художні здобутки якого засвідчили європейський рівень української літератури кінця ХІХ - початку ХХ ст.

Народилася Ольга Юліанівна Кобилянська 27 листопада 1863 у містечку Гура-Гумора, що на Південній Буковині в Карпатах (тепер Румунія), в сім'ї дрібного урядовця.

Дитинство і юність Ольги Кобилянської минули в румунсько-німецьких містечках Гура-Гумора, Сучава, Кімполунг. Два роки дівчина жила з батьками в селі Димка, а з 1891 року назавжди оселилася в Чернівцях.

З дитячих років вона знала не тільки українську, а й польську та німецьку мови, якими говорили в її родині.

На початку 900-х років виходять збірка нарисів і новел О. Кобилянської «До світа», повісті «Ніоба», «З неділю рано зілля копала», «Через кладку» та ін. Ім'я письменниці перелітає межі України: її твори надруковано окремими книжками російською, а також чеською, німецькою мовами.

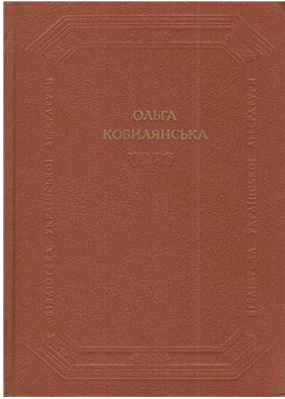
З кожним роком популярність О. Кобилянської зростає, але обставини її особистого життя і творчості дедалі ускладнюються. Письменниця тяжко захворіла — її розбиває параліч. Написання кожного нового твору в таких умовах межувало із своєрідним творчим подвигом. Ще одним важким випробуванням на життєвому і творчому шляху О. Кобилянської стала імперіалістична війна і роки окупації Буковини.

В листі до письменниці Х. Алчевської О. Кобилянська писала:

«Коли б вже все скінчилося, коли б вже мир настав, бо годі дихати далі, а і земля вже не приймає більше крові — плуги орати не зможуть». Сповнені драматичного звучання картини і образи з днів того народного лихоліття письменниця подає через переломлення їх в душі людини в оповіданнях «Лист засудженого вояка до своєї жінки», «Назустріч долі» та ін. Вона засуджує війну, показує миролюбні

прагнення людей з народу, висловлює надію на перемогу людського розуму над чорними силами війни.

Померла О. Кобилянська 21 березня 1942 року в Чернівцях. Там письменницю й поховано.

Формою епістолярного жанру О. Кобилянська майстерно скористалася в творі **«Лист засудженого на смерть вояка до своєї жінки» (1917)**. Цей художній документ з часу війни не можна читати без глибокого хвилювання. Сповідь засудженого на смерть безневинного солдата-українця австрійської армії вражає трагізмом, приреченістю долі. Крізь призму сну (до цього засобу письменниця зверталася неодноразово) прорізаються, ніби висвітлені прожектором крізь темніть ночі, жахливі картини воєнної дійсності, наближаючи страшний кінець воїна, засудженого до розстрілу «за зраду».

Вкрай пригноблений фронтовим життям, зморений голодом, вчорашній український селянин, нині австрійський солдат, вибився із сил і під час відступу впав, «убитий сном». Солдат не відступив разом зі своєю частиною і залишився в окопах, бо його ніхто не підняв зі сну. Тому його визнано зрадником.

«Я блукав, ніким не остережений, повсюди, я шукав мій полк, мою компанію, моїх камратів, я голодував, я уникав ворога, що є як та гадюка, я не думав про своє життя, як і не думав я про своє життя і тоді, як кулі градом около мене били. Я до куль вже звик, а ходив, як в дощі, помежи куль. ... Так буває і з вояком на війні. Чоловік нічо не думає. Він дрижить ... він є глухий... він є в посередині зойку... він нічого не має з собою до діла. Чоловік хоче лише скорше і скорше силу в залізі вперед гнати... Більше і більше. Чоловік не є тим, Маріє, чим він вдома був. Чоловік є... є... я знаю се аж тепер, відколи я смерті так часто в очі зазираю — і жодного страху не зазнаю — нічим. Жінко, ти сього не знаєш. Тут працює щось інше замість нас. Тут працює залізо, і вояк є нічим, і чоловік, що вдома був, є нічим, і багато соток і тисячів — все є нічим.»

Пафос твору — в осудженні людиноубивства, війни.

Заглиблюючись у психологію людини, приреченої на смерть, замислюючись над трагічною долею цієї жертви війни, О. Кобилянська

осуджує суспільну несправедливість, національний гніт. Воїна-українця, який не знає німецької мови, судить австрійський польовий суд, не бажаючи слухати його виправдань. Він не може оборонити себе від трибуналу, навіть пояснити, як все сталося, бо судочинство ведеться чужою мовою, якої він не розуміє, а судді не розуміють його.

«Я зрозумів, що мені заявили. Мене мали за зраду розстріляти. Моєї мови не знав ніхто. Вона була так далеко... Хто і слухав її? Вона не дає нічого чужим».

«Я хотів боронитися, але не розумів добре їх мови, так само, як і вони моєї не розуміли. Воєнний суд невмолимий, скорий, як вогневий кріс... »,— з невимовним болем сповіщає засуджений на смерть дружині в своєму останньому листі.

Останні слова листа Василя до жінки викликають співпереживання і співчуття до мужнього і доброго, але беззахисного у воєнній бойні чоловіка, який в останні хвилини свого життя думає не про себе, а про дружину, дітей, старого батька, хвилюючись як їм буде важко без нього.

«Марійко, не плач! Диви-бо, не думай за мене. Думай за ту землю, котру тобі лишаю. За той зелений клапчик, через котрий журчить потік; де росте та розлога верба, що з неї ми кожного року перед Великоднем рвали шутку та й несли святити до церкви.

... Пам'ятай за діти, котрі тобі лишаю. Не забувай старого батька, котрий тратить сина. Аж коли я з ним прощавсь, то завважив, що він стояв майже білий, а його крижі угнулися. Я не питаюся, що тепер з нього зробилося. Шануйте його. Не згуби розуму, як не один вояк на війні. Не згуби його, моя жінко!»

І тяжкий сон, і страшні картини реальної дійсності — все зливається в цьому творі у єдину цілість, переростаючи в посмертний реквієм за живим ще солдатом.

«Лист засудженого на смерть вояка до своєї жінки» - це твір рідкісної емоційної напруженості, рівних якому не так багато в нашій літературі.

- http://portfel.at.ua/dir/k/kobiljanska_olga/list_zasudzhenogo_vojaka_do_s_voeji_zhinki/43-1-0-1048

Найбільшим лихом ХХ століття була для України, як і для багатьох інших країн світу Друга світова війна. Активну участь в ній взяли й письменники, воювали вони і словом, і зі зброєю в руках.

Всенародного звучання набувають «Клятва» М. Бажана, поезія П. Тичини («За все ми відплатим тобі»), М. Рильського («За землю рідну»), В. Сосюри («Ми переможемо»), Л. Первомайського («Я зростав на оцій непокірній землі»). Набули популярності вірші-листи, адресовані воїнам, землякам, співвітчизникам («Лист до земляків» В. Сосюри, «Відповідь бійцям на фронт» П. Тичини, «Летіть, орли» М. Бажана). Одним із вершинних надбань жанру ліро-епосу стала лірико-філософська поема П. Тичини "Похорон друга" (1942), "Жага" та "Мандрівка в молодість" М. Рильського, "Мій син" В. Сосюри, "Полонянка" А. Малишка.

Микола Бажан

Суворим реалізмом, точністю деталі позначені всі поезії Миколи Бажана, написані під час війни. Микола Бажан виконував у ті роки надзвичайно великий обсяг робіт: редагував газету «За Радянську Україну», призначену для тимчасово окупованих областей України, писав листівки й вірші. Слова його громової «Клятви» лунали на устах багатьох бійців.

*В нас клятва єдина і воля єдина.
Єдиний в нас клич і порив:
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою фашистських катів!
Ми сталлю з гармати, свинцем з карабіна
Розтроцимо вщент ворогів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою фашистських катів!..
Вкладає меча в руки вірного сина
Наш край, щоб цей меч пломенів.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна
Рабою фашистських катів!
Чекає на ката ганьба й домовина,
Де б чоботом він не ступив.
Ніколи, ніколи не буде Вкраїна*

*Рабою фашистських катів!
Роззявилась свастики паща зміїна,
Та гада розчавить наш гнів.
Ніколи, ніколи не буде Україна
Рабою фашистських катів!*

Вірш «Клятва» М. Бажана став військовим гімном нарівні з російською піснею "Священная война".

Християнська мораль закликає прощати, але хіба можна забути трагічні дні і роки голоду і похоронок та страшні криваві вбивства, жорстокість яких межувала з божевіллям?

*Будь проклят той, хто
зважиться забути,
Будь проклят той, хто
скаже нам: «Прости!» –*

від усього серця проголошує М. Бажан («Яр»).

А. С. Малишко.

Палкі вірші Андрія Малишка підіймають бійців в атаку, ведуть люд у партизани, кличуть до перемоги. Глибоке почуття патріотизму, безмірна любов до рідної України розкривається, як це характерно для Малишка, через суто особисте поетове сприйняття.

*Запалали огні за долиною синього неба,
Самольоти гудуть, бо на захід фронти і фронти.
Україно моя, мені в світі нічого не треба.
Тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти.
Як росли ми і змалку? Скрипіла у хаті колиска,
Загасав каганець чи горіла воскова свіча.
Ти нам шлях показала, який під зірницями блиска,
І проміння багряне подібне було до меча.
Україно моя, далі, грозами свіжо пропахлі,
Польова моя мрійнице. Крапля у сонці з весла.
Я віддам свою кров, свою силу і ніжність до краплі,
Щоб з пожару ти встала, тополею в небо росла...
Буду дихати, падать, рости й воювать до загину,*

*Бо великий наш гнів, бо дорога рівнішою є.
Я візьму твого смутку і горя важку половину
У розтерзане, горде, нескорене серце моє!*

(«Україно моя»).

Хлоп'ям зустрів Василь Симоненко Перемогу. Фронтові випробування минули його, малолітка, але червоно-вишневі Малишкові зорі з дивною силою продовжили себе в Симоненковій поезії. І якщо А.Малишко для нас – сурмач покоління фронтового, то Симоненко постав перед нами сурмачем покоління молодшого, того, що дітьми-

пастушатами вийшло з воєнних заграв.

*Це все було. Були німі кургани,
І війни йшли не на життя – на смерть,
Гриміли залпи, і ятрились рани,
І світ ішов, здавалось, шкереберть.
І вся планета ніби очманіла,
Людина в землю заривалася, мов кріт,
А над землею бомби стугоніли,
І падали тіла на рваний дріт.
Це все було... О, не забудьте, люди,
Своїх братів, що нині неживі,
Що руйнували світ тиранства і облуди
І нищили в'язниці вікові.
О, не забудьте тих, що рвались крізь багнети,
В степах поклали голови свої,
Щоб більше нашу голубу планету
Не шарпали розбійницькі бої.
Щоб не здригався Всесвіт малярійно
І небо не стогнало від заграв,
Щоб нам годинник радісно й спокійно
Віки ясної дружби рахував!*

(«Земля кричить. Шинкують кров'ю війни»).

Це вже історія. Але і сьогодні ця війна вривається часом у наше життя іржавими мінами і снарядами, що досі не втратили своєї зловісної сили.

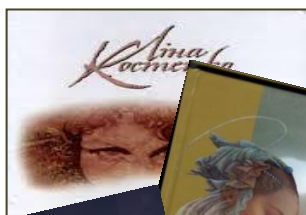

*І виростають покоління,
Котрі не чули тишини.
О, найстрашніше з літочислень –
Війна війною до війни!*

Ліна Костенко

Ліна Василівна Костенко (19 березня 1930 р. , Ржищів, Київська обл.) — українська письменниця-шістдесятниця, поетеса. Лауреат Шевченківської премії (1987), Премії Антоновичів (1989), премії Петрарки (1994).

У радянські часи брала активну участь у дисидентському русі, за що була надовго виключена з літературного процесу. Автор поетичних збірок «Над берегами вічної ріки» (1977), «Неповторність» (1980), «Сад нетанучих скульптур» (1987), роману у віршах «Маруся Чурай» (1979, Шевченківська премія 1987), поеми «Берестечко» (1999, 2010). 2010 року опублікувала перший прозовий роман «Записки українського самашедшого», що став одним з лідерів продажу серед українських книжок у 2011 році.

Проблема «людина і війна» — наскрізна у творчості Ліни Костенко. Друга світова війна несе на собі печать глибоко особистісну і трагічну.

Ліна Костенко зустріла війну дитиною — в 11 років і її пам'ять увібрала в себе болючі деталі, жорстокі картини, зафіксувавши враження, стан душі, які через роки переплавилися в усвідомлене бачення війни,

для якого знайшлися слова:

*Мій перший вірш написаний в окопі,
На тій сипкій од вибухів стіні,
Коли згубило зорі в гороскопі
Моє дитинство, вбите на війні.*

Вогонь війни поділив світ на вчорашній – ясний, дитячий і сьогоднішній – чорний від пожеж, позначений словом «жах».

*О перший біль тих недитячих вражень...
Який він слід на серці залиша,
Як невимовне віршами не скажеш,
Чи не німою зробиться душа?!*

Не лише сама війна калічить людей і приносить страждання, а навіть спогади про неї. Вірш сповнений щирими переживаннями та емоціями. Ліна Костенко вражає поетичною відвертістю. Вона щиро відкриває своє серце перед читачем.

Скільки кладовищ виникло після війни. На них поховано не одну роту. Скільки людей загинуло! Війна безжально перервала тисячі молодих життів.

Пам'ять солдат, які загинули, захищаючи свою землю Ліна Костенко увічнила словесним обеліском — віршем **«Тут обелісків ціла рота»**.

*Тут обелісків ціла рота.
Стрижі над кручею стрижуть.
Високі цвинтарні ворота
високу тишу стережуть.
Звання, і прізвища, і дати.
Печалі бронзове лиття...*

Поетеса знаходить слова, які примушують замислитись всіх, хто хоча б один раз бачив могили загиблих на війні з сумними колонками прізвищ, дат, інколи неповними, і відсутність повної інформації ще більше поглиблює жаль за скаліченими і поламаними долями. Саме спільність, однаковість почуттів, якими охоплена лірична героїня і сучасники, котрі або пережили жахи війни, або знають про них з історії, творить особливий настрій цього вірша. У ньому злито воедино і пекучі спогади про пережите, і біль, викликаний спогляданням могильних плит військового кладовища:

*Лежать наморені солдати,
а не проживши й півжиття!...*

У цих словах — весь трагізм ситуації: у пеклі боїв гинули молоді, повні сил, енергії, надій і сподівань, народжені для щастя, для кохання, для продовження роду.

Поетеса досягає великої сили художньої експресивності, щоб передати ще й розпач від неможливості щось змінити, виправити перед обличчям смерті, переписати якісь епізоди життя по-новому:

Хтось, може, винен перед ними.

Хтось, може, щось колись забув.

Хтось, може, зорями сумними

У снах юнацьких не побув.

Війна прокотилася землею, принісши багато горя, скалічивши життя людей. Наші люди, маючи велику волю до життя, перемогли і почали нове життя, намагаючись забути страхіття війни. Та війна не пішла від нас зовсім, вона постійно нагадувала про себе, продовжуючи забирати життя людей, калічити їхні долі.

Про жахливі, криваві наслідки війни розповідає Ліна Костенко у поезії **«Пастораль ХХ сторіччя»**.

В мирний час на лоні чарівної природи, створеної для життя, відбувається жахлива трагедія: троє хлопчиків-пастушків розбирали заіржавілу гранату — «покиддю війни... Павло, Сашко і Степан... їх рвонуло навідліг». А потім, «коли зносили їх, навіть сонце упало ниць». Та чи можна таке пережити в мирний час, коли все народжується і цвіте?!

Найбільше горе — втрату дитини — переживають матері. Їхній відчай і біль поетеса передає через згадку про Аріадну. За давньогрецьким міфом, вона, дочка критського царя, допомогла вродливому афінському юнаку Тесею вибратися з лабіринтів напівлюдини-напівбика Мінотавра. Аріадна дала йому клубок ниток, який і вказав Тесею та його супутникам вихід. З того часу «ниткою Аріадни» називають рятівний засіб виходу з дуже скрутного становища. А чи може бути гірша ситуація, ніж та, в яку потрапили матері загиблих хлопців?

І ніяка в житті Аріадна

Вже не виведе з горя отих матерів.

Пастораллю двадцятого сторіччя назвала поетеса свій вірш, прагнучи підкреслити те, що відгомін війни триватиме ще довго, що війна, навіть у мирний час, нагадуватиме про себе.

Та не останньою була Друга світова – і сьогодні ще лунають вибухи і постріли. Скільки життів покладено в Афганістані, скільки скалічено душ! Придністров'я, Абхазія, Югославія, Чечня, ... Україна... Найближче «вчора» і сьогодні.

Ліна Костенко влучно сказала свої віршем про нинішні воєнні дії на Донбасі:

*Болить мені ... Ти знаєш як болить?
Болить біда, що зараз в Україні.
Ця рана душу втомлену ятрить,
І сліз не можу втримати я нині...*

- http://www.poetryclub.com.ua/metr_s_poem.php?poem=3316
- <http://poetry.uazone.net/default/pages.phtml?place=kostenko&page=kost15>
- <http://virchi.narod.ru/poeziya/kostenko.htm>
- <http://poetry.uazone.net/default/pages.phtml?place=kostenko&page=kost08>

Висновки

Беззаперечним являється той факт, що тема «війни і миру» є дійсно вічною темою. На жаль, історія людства нерозривно пов'язана з війною.

XX ст. породило нове жахливе явище — світові війни, трагедії вражаючого масштабу, що зачіпали відразу сотні мільйонів людей. Цілком природно, що це знайшло відображення у творчості багатьох письменників, особливо з тих країн, які безпосередньо брали участь у цих війнах.

Дійсно антивоєнними творами слід вважати не ті, де оспівуються героїзм переможців і перемога над конкретним ворогом, а саме ті, де засуджується війна як явище взагалі, де її жорстокості протиставляються принципово інші цінності: милосердя та гуманізм.

Якщо аналізувати ідейну спрямованість антивоєнних творів, то стає зрозумілим, що автори намагаються висвітлити всю безглуздість

воєн, вони вказують на необхідність моральної відповідальності людини перед собою і суспільством. Зображуючи людину на війні, автори співчують їй, бо вона не може протистояти цій силі, яка руйнує душу людини, її майбутнє.

«Війна – це зло», - однозначно стверджують письменники устами героїв своїх новел, оповідань, романів, поем, віршів. Головне на світі — це мир.

Актуальним завжди буде вірш поетеси Надії Красоткіної:

*Мир на землі — це затишок і тиша,
Це сміх дитячий і душі політ,
Коли поет чарівні вірші пише
Про незвичайний, дивовижний світ.
Мир на землі — це росяні світанки,
Краса і творчість, пісня у гаях.
Мир на землі — це вечори і ранки
Із радістю і щастям у серцях.
Мир на землі — це дім і мама, й тато,
Й любові стільки — просто через край!
Це та земля, де щастя є багато
І в кожній хаті — хліба коровай.
Це та земля, де сміх і пісня лине,
А діти йдуть до школи знов і знов.
Й ніколи у боях ніхто не гине,
Бо там господар — щастя і любов.*